

Artikel 7(1) Brussel I Bis: Vormt de as van *Feniks* een vruchtbare bodem voor een duidelijke standaard?

Penelope A. Bergkamp

*Onder wetenschappelijke begeleiding van:
Prof.dr. G. Van Calster*

1. INLEIDING

Artikel 7(1) van de Brussel I Bis Verordening bepaalt dat een persoon gedomicilieerd in een lidstaat van de Europese Unie, voor de rechter van een andere lidstaat kan worden opgeroepen “ten aanzien van verbintenissen uit overeenkomst”, indien de “verbintenis die aan de eis ten grondslag ligt” in die andere lidstaat is uitgevoerd of moet worden uitgevoerd.¹ Deze geclausuleerde bevoegdheidstoedeling roept een reeks aan vragen op en het Hof van Justitie van de Europese Unie (hierna “Hof”) is reeds enkele keren gevraagd om een opinie over de juiste interpretatie van deze bepaling. De jurisprudentie van het Hof heeft met de recente uitspraak in de zaak *Feniks* een nieuwe wending genomen.² Volgens het Hof dient het begrip “ten aanzien van verbintenissen uit overeenkomst” zo ruim te worden uitgelegd dat daaronder ook valt de pauliaanse vordering (*actio pauliana*) ingesteld door de schuldeiser met het doel om de verkoop van een onroerend goed door zijn schuldenaar aan een derde onwerkzaam te laten verklaren.

Rechtsgeleerden hebben hun verbazing uitgesproken over deze uitspraak, die ruim baan lijkt te bieden aan vorderingen die slechts zijdelings gerelateerd zijn aan een contract.³ De vraag rijst of de uitspraak in *Feniks* nog wel in lijn ligt

---

¹ Artikel 7(1) Verordening (EU) nr. 1215/2012 van het Europees Parlement en de Raad van 12 december 2012 betreffende de rechterlijke bevoegdheid, de erkenning en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken, *OJ L 351, 20.12.2012*, p. 1–32 (“Brussel I Bis Verordening”).

² Hof van Justitie (“HvJ”) C-337/17 *Feniks Sp. z o.o. t. Azteca Products & Services SL* [2018] EU:C:2018:805.

³ Zie oa. Tobias Lutz, “Forcing a Square Peg into a Round Hole – The Actio Pauliana and the Brussels Ia Regulation,” *Conflict of Laws.net* 4 oktober 2018, <https://bit.ly/2O8deNa> (laatst geraadpleegd op 15 januari 2019); Geert Van Calster, “Feniks: CJEU hold, in my view incorrectly, that Actio Pauliana falls under forum contractus,” *GAVC Law* 4 oktober 2018,

met het systeem van de Brussel I Bis Verordening. Kan de jurisprudentie van het Hof inzake artikel 7(1) worden gevat in een standaard die recht doet aan de tekst, context en de doeleinden van het desbetreffende artikel en het systeem van de Verordening? Voordat ik deze hoofdvraag zal beantwoorden, stel ik de volgende sub-vragen aan de orde:

(1) Wat is de strekking en bedoeling van artikel 7(1) van de Verordening?

(2) Welke interpretatie geeft het Hof aan dat artikel?

a. Wat betekenen volgens het Hof de woorden ‘ten aanzien van’? Hoe nauw dient de relatie te zijn tussen de contractuele verbintenis en de ingestelde vordering?

b. Wat betekenen volgens het Hof de begrippen ‘verbintenissen uit overeenkomst’ en “verbintenis die aan de eis ten grondslag ligt”? Dienen de partijen in het geding beiden gebonden te zijn aan deze verbintenissen?

(3) Strookt de interpretatie van het Hof met de strekking en bedoeling van artikel 7(1) en de beginselen van bevoegdheidstoedeling krachtens het Europees internationaal privaatrecht? Die beginselen zijn voorspelbaarheid⁴ en nabijheid⁵.

2. STREKKING EN BEDOELING VAN ARTIKEL 7(1) VAN DE VERORDENING: DE PLAATS VAN UITVOERING VAN EEN OVEREENKOMST IS EEN VOORZIENBAAR FORUM

Artikel 4 van de Verordening belichaamt het uitgangspunt van de Europese bevoegdheidsregeling: in beginsel is het gerecht van de woonplaats van de verweerder bevoegd.⁶ Deze algemene bevoegdheidsregel wordt aangevuld door bijzondere bevoegdheidsregels, waaronder de bevoegdheidsregel voor

---

https://bit.ly/2Fi8gcH (laatst geraadpleegd op 15 januari 2019); Michiel Poesen, “The blurred lines of contract: the actio pauliana is a ‘matter relating to a contract’ within the meaning of the Brussels I Regulation Recast, Article 7(1),” *Corporate Finance Lab* 9 oktober 2018, *https://bit.ly/2FPo4Us* (laatst geraadpleegd op 15 januari 2019).

⁴ Overweging 11 en 15 Brussel I Bis.

⁵ Overweging 12 Brussel I Bis.

⁶ Overweging 13 en 15 van de Brussel I Bis Verordening; HvJ C-103/05 *Reisch Montage AG t. Kiesel Baumaschinen Handels GmbH* [2006] ECR I-06827, punt 22; HvJ C-265/02 *Frahuil SA t. Assitalia SA* [2004] I-1543, punt 23.

ARTIKEL 7(1) BRUSSEL I BIS:
VORMT DE AS VAN *FENIXS* EEN VRUCHTBARE BODEM
VOOR EEN DUIDELIJKE STANDAARD?

‘verbintenissen uit overeenkomst’ in artikel 7(1).⁷ Dit artikel biedt verzoekers het alternatief te vorderen voor het gerecht van de plaats waar de verbintenis die aan de eis ten grondslag ligt, is uitgevoerd of moet worden uitgevoerd. De Europese wetgever heeft deze keuzemogelijkheid aangereikt ter wille van procedurele efficiëntie.⁸ Door haar nabijheid tot de plaats van uitvoering is dit gerecht namelijk uitermate geschikt de vordering te beoordelen, inspecties ter plekke te laten uitvoeren, getuigen te horen, etc.

Daarnaast speelt het doel dat de Europese wetgever bij het opstellen van de verordening voor ogen had, namelijk het creëren van rechtszekerheid, in Europese rechtsvinding ook belangrijke rol.⁹ Op basis van teleologische interpretatie¹⁰ heeft het Hof herhaaldelijk benadrukt dat artikel 7(1) zo moet worden uitgelegd dat een verweerder op grond daarvan kan voorzien voor welke andere rechter dan die van de staat van zijn woonplaats hij kan worden opgeroepen.¹¹

3. BEOORDELING DOOR HET HOF

Omdat artikel 7(1) niet op voorhand duidelijk is,¹² heeft het Europese Hof meermaals moeten oordelen of een vordering onder het toepassingsgebied van deze bepaling valt.¹³ Het Hof is daarbij casuïstisch te werk gegaan en heeft niet de kans gegrepen om het toepassingsgebied van artikel 7(1) met een duidelijke

---

⁷ HvJ C-103/05 *Reisch Montage AG t. Kiesel Baumaschinen Handels GmbH* [2006] ECR I-06827, punten 6 – 7.

⁸ HvJ 14/76 *Industrie Tessili Italiana Como t. Dunlop AG* [1976] ECR 1473, punt 13; M. P. Jenard, Rapport sur la convention du 27 septembre 1968 concernant la compétence judiciaire et l'exécution des décisions en matière civile et commerciale, signé à Bruxelles le 27 septembre 1968, Journal officiel des Communautés européennes n° C 59 du 5 mars 1979, p. 23 (“Rapport Jenard”). Geert Van Calster noemt de bijzondere bevoegdheidsgrond van artikel 7 ook wel een toepassing van de *forum conveniens* doctrine, zie Geert Van Calster, *European private international law* (2016) Oxford; Portland, Oregon: Hart Publishing, 136.

⁹ HvJ 38/81 *Effer SpA t. Hans-Joachim Kantner* [1982] ECR 825, punt 6; *Tessili* (nr. 8), punt 9.

¹⁰ Richard Plender en Michael Wilderspin, *The European Private International Law of Obligations, Fourth Edition* (2015), Londen: Sweet & Maxwell, 34 – 37.

¹¹ *Reisch Montage*, punt 25; HvJ C-281/02 *Andrew Owusu t. N. B. Jackson e.a.* [2005] ECR I-01383, punt 40; HvJ C-256/00 *Besix SA t. Wasserreinigungsbau Alfred Kretzschmar GmbH & Co. KG (WABAG) en Planungs- und Forschungsgesellschaft Dipl. Ing. W. Kretzschmar GmbH & KG (Plafog)* [2002], ECR I-01699, punt 26; HvJ C-440/97 *GIE Groupe Concorde e.a. t. Kapitein van het schip "Suhadivarno Panjan" e.a.* [1999] ECR I-06307, punt 24.

¹² Fanny Cornette, “La Nécessaire Modification Ou Suppression De l’Article 7-1 Du Règlement Bruxelles I Bis Relatif Au For Contractuel Dans Un Futur Règlement Bruxelles I Ter?” in *Le nouveau règlement Bruxelles I bis* (Emmanuel Guinchard, ed.) (2014) Brussel: Groupe Larcier, Bruylant, 343.

¹³ Fieke van Overbeeke, ‘Brussel I(bis)-Verordening inzake niet uitsluitende bevoegdheidsgronden en zwakke partijen – Stand van zaken sinds 2002 tot nu’ in Benoit Allemeersch en Thalia Kruger (eds.), *Handboek Europees Burgerlijk Procesrecht* (2015), Antwerpen: Intersentia, para. 18.

maatstaf af te bakenen.¹⁴ Om na te gaan wat het Hof verstaat onder ‘ten aanzien van verbintenissen uit overeenkomst’ kan men op de eerste plaats kijken naar de relatie van de partijen in het geding met de overeenkomst.

Volgens de jurisprudentie van het Hof staat vast dat artikel 7(1) geen overeenkomst vereist tussen de partijen in het geding.¹⁵ Het Hof heeft meermaals gesteld dat artikel 7(1) wél een verbintenis vereist die vrijwillig is aangegaan door de verweerder jegens de verzoeker.¹⁶ Het criterium van de ‘vrijwillige aangegane verbintenis’ heeft algemene ingang gevonden voor de toepassing van artikel 7(1).¹⁷ Uit onderstaande analyse van de jurisprudentie blijkt echter dat het Hof dit criterium niet altijd toepast. In het recente arrest *Feniks* stelt het Hof geen verdere eisen voor de toepassing van artikel 7(1) dan dat een vrijwillig aangegane verbintenis de ‘grondslag’ moet uitmaken van de vordering.

Een trend om het toepassingsgebied van artikel 7(1) op te rekken tekent dus de jurisprudentie van het Hof.¹⁸ Een verklaring hiervoor kan zijn dat het Hof teleologisch of resultaatgericht te werk gaat: in omstandigheden waarin een verweerder die geen contractspartij van de eiser is, volgens het Hof toch kan voorzien dat hij wordt opgeroepen voor het *forum contractus* van het contract

---

¹⁴ Nochtans heeft het Hof beslist dat aan artikel 7(1) een ‘autonome interpretatie’ gegeven moet worden, *i.e.* een Europese invulling door het Hof, in tegenstelling tot een interpretatie volgens het toepasselijke nationale recht. Zie HvJ 34/82, *Martin Peters Bauunternehmung GmbH t. Zuid Nederlandse Aannemers Vereniging (ZNAV)* [1983] ECR 987, punt 10. Deze beslissing werd vervolgens bekritiseerd door de Advocaat-Generaal Slynn in de zaak *Arcado*: “Indien over deze vragen geen jurisprudentie bestond, zou ik geneigd zijn aan te nemen dat, wanneer een vordering naar beweerde wordt betrekking heeft op een overeenkomst, talrijke argumenten pleiten voor de regel volgens welke de geadieerde rechter moet beslissen, welk recht op de gegeven omstandigheden toepasselijk is om vervolgens overeenkomstig dat recht te beslissen, of er sprake is van een verbintenis uit overeenkomst en welke de plaats van uitvoering van de verbintenis is.” Conclusie Advocaat-Generaal Slynn in HvJ 9/87 *SprlArcado t.SaHaviland* [1988] ECR 1539, p. 1549.

¹⁵ HvJ C-334/00 *Fonderie Officine Meccaniche Tacconi SpA t. Henrich Wagner Sinto Maschinenfabrik GmbH* [2002] ECR I-07357, punt 22.

¹⁶ HvJ C-27/02 *Petra Engler t. Janus Versand GmbH* [2005] ECR I-0481, punt 51; Ulrich Magnus en Peter Mankowski (eds.), Peter Mankowski, *Article 5 in Brussels I Regulation (2nd revised edition)* (2012), Munich: *sellier european law publishers*, para. 67.

¹⁷ Peter Stone, *Stone on Private International Law in the European Union, Fourth Edition* (2018), Cheltenham: *Edward Elgar Publishing Ltd.*, para. 4.22; Stefan Leible, Peter Mankowski en Ansgar Staudinger, ‘Brüssel I-VO’ in Thomas Rauscher (ed.), *Europäische Zivilprozess- und Kollisionsrecht EuZPR/EuIPR* (2011), München: *sellier european law publishers*, para. 9; Gerald Mäsch en Christiana Fountoulakis, “Die Geltendmachung öffentlich-rechtlicher Forderungen durch den privaten Bürgen im System des Europäischen Zivilprozessrechts: zugleich Anmerkung zu EuGH, Urteil vom 5.2.2004, C-265/02 – Frahuil” (2005), *Zeitschrift für Gemeinschaftsprivatrecht* 2(2), 99 – 100; Ketilbjorn Hertz, *Jurisdiction in Contract and Tort under the Brussels Convention* (1998), Copenhagen: DJØF Publishing, 68; Richard Plender en Michael Wilderspin (nr. 10), para. 2-025.

¹⁸ Ulrich Magnus en Peter Mankowski (eds.), *European Commentaries on Private International Law (ECPII), Commentary, Volume I Brussel Ibis Regulation* (2016), Köln: *Verlag Dr. Otto Schmidt KG*, p. 157.

ARTIKEL 7(1) BRUSSEL I BIS:
VORMT DE AS VAN *FENIKS* EEN VRUCHTBARE BODEM
VOOR EEN DUIDELIJKE STANDAARD?

waar hij geen partij bij is, behoort de bevoegdheidsgrond van artikel 7(1) open te staan voor de eiser.^{19,20}

3.1. HET HOF PAST DE VOORWAARDE ‘VRIJWILLIG AANGEGANE
VERBINTENIS’ MINDER STRIKT TOE WANNEER DE VERWEERDER DE
PROCEDURE VOOR HET *FORUM CONTRACTUS* KON VOORSPELLEN

3.1.1. Vertrekpunt: een contractant kan forum contractus voorspellen

In 1992 oordeelde het Hof in *Handte* dat de claim van de derde-koper tegen de fabrikant van een afzuigstelsel geen contractuele vordering uitmaakt, daar de verkoper niet een verbintenis vrijwillig is aangegaan tegenover een derde-koper.²¹ Het Hof oordeelde dat het oneerlijk zou zijn jegens de fabrikant om in het *forum contractus* gedagvaard te worden in omstandigheden waarin hij niet kon voorspellen dat hij voor dit gerecht kon worden opgeroepen.²² Een verweerder die wordt aangesproken met betrekking tot de verbintenis die hij bij overeenkomst is aangegaan jegens de verzoeker, is daarentegen in principe wel in staat om te voorzien dat hij kan worden gedagvaard voor het *forum contractus*.

De vraag rijst of verbintenissen die wel vrijwillig zijn aangegaan maar die niet voortkomen uit een ‘contractuele’ relatie ook onder artikel 7(1) vallen? Met andere woorden, kan de verweerder die geen contractuele relatie heeft met de eiser desalniettemin voorspellen dat hij kan worden gedagvaard voor het *forum contractus*? Omdat het Hof het begrip ‘overeenkomst’ ruim uitlegt,²³ kwalificeert het Hof bepaalde relaties tussen partijen als ‘contractueel’ in de zin van artikel 7(1) ook al bestaat er formeel geen contract tussen hen.²⁴ Zo brengt het lidmaatschap van een vereniging tussen de leden “nauwe betrekkingen” tot stand die van dezelfde aard zijn als die tussen de partijen bij een

---

¹⁹ Sommige auteurs beweren dat de bijzondere bevoegdheidsgronden van artikel 7 Brussel I Bis zijn ingegeven als tegengewicht voor de ruime bescherming die de Verordening aan de verweerder biedt; en dus niet enkel vanwege de “nauwe band” van bv. het contract met het forum van de plaats van uitvoering van de relevante verbintenis. Zie: Matthias Lehmann, “EuGH-Urteil vom 5. 2. 2004 (C-265/ 02) - Frahuil/Assitalia SpA - zu Art. - Nr. - des EuGVÜ - mit Anmerkung” (2004), *Zeitschrift für Zivilprozess International* 9, 172 en 183; Haimo Schack, *Der Erfüllungsort im deutschen, ausländischen und internationalen Privat- und Zivilprozessrecht* (1985), Frankfurt am Main: Metzner, 104.

²⁰ Met betrekking tot een beperkt aantal zaken van het Hof onder het Verdrag van Brussel, de voorganger van de Verordening, verklaarde Ketilbjørn Hertz de onsamenhangende rechtspraak door de tendens van het Hof om de kwalificatie over te nemen die door de meerderheid van de rechtsstelsels van de Lidstaten werd gevolgd. Zie Ketilbjørn Hertz (nr. 17), 74.

²¹ *Handte*, punt 16.

²² *Handte*, punten 18 en 19.

²³ Rapport Jenard (nr. 8), p. 23; *Martin Peters* (nr. 14), p. 995.

²⁴ HvJ C-366/13 *Profit Investment Sim SpA t. Stefano Ossi et. al.* [2016] EU:C:2016:282; *Engler* (nr. 16); *Groupe Concorde* (nr. 11); HvJ C-51/97 *Réunion européenne SA t. Spliethoff's Bevrachtungskantoor BV* [1998] ECR I-6534; *Martin Peters* (nr. 14).

overeenkomst.²⁵ Ook valt de relatie tussen eiser en verweerder die is ontstaan uit de vrijwillige overdracht van een verbintenis tussen de oorspronkelijke contractpartijen onder het toepassingsgebied van artikel 7(1). Bij de vrijwillige overdracht of delegatie van een verbintenis, komt de derde die geen contractspartij is ten aanzien van de overgedragen verbintenis in de schoenen van de eerdere contractspartij te staan. Het Hof heeft geoordeeld dat deze nieuwe relatie onder bepaalde voorwaarden ook onder het toepassingsgebied van artikel 7(1) valt.²⁶

3.1.2. Ook waar geen contractuele band bestaat, kan de verweerder forum contractus soms voorspellen: de verhouding tussen opdrachtgever en onderaannemer

Een verweerder die niet contractueel gebonden is met de eiser kan in bepaalde omstandigheden eveneens voorspellen dat hij wordt opgeroepen voor het *forum contractus* van een overeenkomst waar hij zelf geen partij bij is. De vorderingen van opdrachtgevers tegen onderaannemers en *vice versa* bijvoorbeeld, hebben betrekking op de corresponderende verbintenissen uit het contract tussen de aannemer en de opdrachtgever.²⁷ Het Hof heeft tot voor kort geoordeeld dat vorderingen tussen opdrachtgevers en onderaannemers maar contractueel zijn in zoverre de opdrachtgever toestemming heeft

---

²⁵ *Martin Peters* (nr. 14), punt 13.

²⁶ In de zaak *Profit Investment Sim* oordeelde het Hof dat de belegger in obligaties dezelfde rechten en plichten verkrijgt als de oorspronkelijke inschrijver op de obligaties. De situatie was als volgt, Commerzbank (voorheen Dresdner) had obligaties uitgegeven. Het prospectus betreffende de uitgifte van de obligaties bevatte een forumkeuzebeding ten gunste van de Engelse rechtbanken. Redi, een financiële intermediair was oorspronkelijke inschrijver op alle relevante obligaties op de primaire markt. Vervolgens kocht Profit, een Italiaans bedrijf, een deel van de obligaties van Redi op de secundaire markt. De vraag rees of in het dispuut tussen Commerzbank en Profit het forumkeuzebeding uit de prospectus van toepassing is. Het Hof besliste dat dit forumkeuzebeding kan worden ingeroepen tegen een derde partij die deze obligaties bij een financiële tussenpersoon heeft gekocht, indien het een geldig beding is, de derde de gelegenheid had om kennis te nemen van het prospectus waarin die clausule was opgenomen, en nationaal recht deze opvolging in de rechten en plichten van de oorspronkelijke contractspartij toelaat. Zie *Profit Investment Sim* (nr. 24), punt 37.

²⁷ Men zou de relatie tussen de opdrachtgever en de onderaannemer als contractueel kunnen bestempelen. Maar om deze oprekking van het toepassingsgebied van artikel 7(1) te bewerkstelligen, kan het vereiste van 'vrijwillig aangegane verbintenis van de verweerder jegens de verzoeker' van het Hof niet standhouden. Het Hof heeft zich deze interpretatie niet toegeschreven.

Ulrich Magnus en Peter Mankowski (eds.), Peter Mankowski, *Article 5 in Brussels I Regulation (2nd revised edition)*, 2012, Munich: *seller european law publishers*, para. 66-68.

ARTIKEL 7(1) BRUSSEL I BIS:
VORMT DE AS VAN *FENIX* EEN VRUCHTBARE BODEM
VOOR EEN DUIDELIJKE STANDAARD?

gegeven²⁸ of de onderaannemer toestemming heeft gegeven.²⁹

In een recente zaak van onderaanneming, lijkt het Hof van koers veranderd. In *flightright*, stelden passagiers vorderingen in tot compensatie wegens langdurige vertraging van aansluitende vluchten.³⁰ Deze vorderingen waren gericht tegen de luchtvaartmaatschappij die de eerste vlucht uitvoerde en de vertraging veroorzaakte, niet tegen de maatschappij waarmee zij gecontracteerd hadden.

Het Hof stelt dat de vordering van de passagiers tegen de uitvoerende luchtvaartmaatschappij gestoeld is op de verbintenissen die de uitvoerende luchtvaartmaatschappij vrijwillig is aangegaan *jegens de contractueel verbonden luchtvaartmaatschappij*.³¹ Deze verbintenissen zouden volgens het Hof voortvloeien uit de luchtvervoerovereenkomst, waarbij de uitvoerende luchtvaartmaatschappij geen partij is.³² Omdat naar een bepaling van Europees recht de uitvoerende luchtvaartmaatschappij “wordt geacht dit te doen namens de persoon die een overeenkomst heeft met die passagier,”³³

---

²⁸ Zo werd duidelijk in de zaak *Frahuil* in 2004, waarin het Hof oordeelde dat de koper van goederen uit het buitenland, *Frahuil*, moet instemmen met de uitvoering van de verbintenis tot betaling van de importrechten door *Assitalia* opdat deze laatste de importrechten van de goederen die ze betaald had voor rekening van de importeerder *Vegetoil* vergoed kan zien. In geval *Frahuil* toestemming zou hebben gegeven, was ze vrijwillig de verbintenis aangegaan om de derde partij, *in casu* *Assitalia*, terug te betalen. Het Hof heeft de bijzondere bevoegdheidsgrond van artikel 7(1) strikt geïnterpreteerd ter bescherming van de verweerder *Frahuil* die moet kunnen voorspellen waar ze kan worden gedagvaard. Deze redenering volgt uit de veronderstelling dat de bevoegdheidsgrond van artikel 7(1) in het voordeel van de verzoeker speelt. Dit is bij onderaanneming vaak niet het geval, want het *forum contractus* blijft doorgaans dezelfde – de plaats waar de verbintenis moet worden uitgevoerd verandert in principe niet. *In casu*, bevindt het bevoegde forum zich op de plaats van betaling van de importrechten. Zie *Frahuil*, punt 23 en *Ulrich Magnus en Peter Mankowski*, para. 66-67.

²⁹ In 1992 heeft het Hof geoordeeld dat ook de toestemming van de onderaannemer vereist is. In *Réunion européenne* kon een vrijwillig aangegane verbintenis van de vrachtvervoerder jegens de koper van de goederen niet zonder meer worden afgeleid uit de uitvoering van de levering. Daar de uitvoerende vrachtvervoerder in *Réunion* geen partij was bij het cognossement, was er geen sprake van een door hem vrijwillig aangegane verbintenis jegens de ontvanger van de goederen. Ook in dit geval was de plaats waar de vrachtvervoerder kon worden opgeroepen dezelfde gebleven, namelijk voor het gerecht van de plaats van de levering. Zie *Réunion européenne* (nr. 24) punten 17 – 23; *Ulrich Magnus en Peter Mankowski*, para. 59.

³⁰ HvJ gevoegde zaken C-274/16, C-447/16 en C-448/16 *flightright GmbH t. Air Nostrum, Lines Aéreas del Mediterráneo SA, Roland Becker t. Hainan Airlines Co. Ltd en Mohamed Barkan e.a. t. Air Nostrum, Lines Aéreas del Mediterráneo SA* [2018] EU:C:2018:160 (“*flightright*”). Voor een uitgebreide bespreking van de zaak *flightright*, zie Michiel Poesen, “Jurisdiction over ‘matters relating to a contract’ under the Brussels I (Recast) Regulation: no direct contractual relationship required,” (2018) *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, 1 – 8.

³¹ *Flightright*, punt 63.

³² *Ibid.*

³³ Artikel 3, lid 5, tweede zin Verordening (EG) nr. 261/2004 van het Europees Parlement en de Raad van 11 februari 2004 tot vaststelling van gemeenschappelijke regels inzake compensatie en bijstand aan luchtreizigers bij instapweigering en annulering of langdurige vertraging van vluchten en tot intrekking van Verordening (EEG) nr. 295/91 (“Verordening Compensatie en Bijstand aan Luchtreizigers”).

moet de uitvoerende luchtvaartmaatschappij bijgevolg “worden geacht verbintenissen na te komen die vrijwillig zijn aangegaan tegenover de contractpartij van de betrokken passagiers.”³⁴ Het maakt volgens het Hof dus niet uit dat de verbintenissen van de uitvoerende luchtvaartmaatschappij niet tegenover de passagiers zijn gemaakt.³⁵

Het lijkt er derhalve op dat het Hof het criterium ‘vrijwillig aangegane verbintenis door de verweerder jegens de verzoeker’ heeft opgerekt, zodat daaronder ook vallen verbintenissen die de contractpartij van de verzoeker is aangegaan om zijn contract met de verzoeker uit te voeren. De opinie in *flightright* suggereert derhalve dat voor de toepassing van artikel 7(1) slechts vereist is een door de verweerder vrijwillig aangegane verbintenis die (1) ten doel heeft een andere overeenkomst met de verzoeker uit te voeren, en (2) die ‘de grondslag’ uitmaakt van de vordering van de verzoeker.³⁶

3.2. ‘GRONDSLAG VAN DE VORDERING IS EEN OVEREENKOMST’:

ALOMVATTEND NIEUW CRITERIUM VOOR ALLE SITUATIES WAARIN DE VERWEERDER *FORUM CONTRACTUS* KAN VOORSPELLEN?

3.2.1. *Flightright* en *Committeri t. Club Med*

Na de uitspraak in *flightright*, heeft de Engelse beroepsrechter aan de hand van de jurisprudentie van het Hof in *Committeri* moeten beslissen welk recht van toepassing was op de vordering van de heer *Committeri* tot vergoeding van de schade die hij had opgelopen tijdens een teambuildingsuitje in Frankrijk, verzorgd door de verweerder, waarmee hij geen overeenkomst had; de verweerder had een overeenkomst met de werkgever van de eiser.³⁷ Zoals

---

³⁴ *Flightright*, punten 63 – 64: “Deze luchtvaartmaatschappij moet dus worden geacht verbintenissen na te komen die vrijwillig zijn aangegaan tegenover de contractpartij van de betrokken passagiers. Die verbintenissen vloeien voort uit de luchtvervoerovereenkomst.

Bijgevolg moet (...) een vordering tot compensatie wegens langdurige vertraging van een vlucht uitgevoerd door een luchtvaartmaatschappij zoals *Air Nostrum*, die niet de contractpartij van de betrokken passagiers is, worden geacht te zijn ingesteld ter zake van tussen deze passagiers en respectievelijk *Air Berlin* en *Iberia* gesloten luchtvervoerovereenkomsten.”

³⁵ Men zou kunnen redeneren dat deze uitvoerende luchtvaartmaatschappij een partij was geworden bij het vervoerscontract met de passagiers, omdat ze voor de uitvoering van het contract instond en daarmee de verbintenissen jegens de passagiers vrijwillig op zich heeft genomen. Deze interpretatie voldoet het aan de voorspelbaarheidsdoelstelling van de verordening. Het Hof volgt echter een andere redenering.

³⁶ Conclusie Advocaat-Generaal Bobek in *flightright* [2017] EU:C:2017:787, punt 54.

³⁷ Meer specifiek, nadat Mr. *Committeri*, een Londense bankier, tijdens een teambuildingsuitje in Frankrijk gewond raakte, heeft hij in Engeland een procedure aangespannen tegen *Club Med* die het uitje had verzorgd. Volgens *Committeri* betreft het een buitencontractuele vordering en is volgens de Rome II Verordening de Franse wet van toepassing, waaronder aanbieders van toeristische accommodaties strikt aansprakelijk zijn voor de veiligheid van hun klanten (artikel L211-16 van de Franse Code de Tourisme). *Club Med* beargumenteert dat het om een contractuele vordering gaat op basis van het contract tussen de Londense werkgever en *Club Med*, waarop het Engelse recht van toepassing is. In tegenstelling tot de Franse resultaatsverbintenis,

ARTIKEL 7(1) BRUSSEL I BIS:
VORMT DE AS VAN *FENIKS* EEN VRUCHTBARE BODEM
VOOR EEN DUIDELIJKE STANDAARD?

in *flightright*, was in *Committeri* een verbintenis uit een contract niet nagekomen. Dat de eiser schadevergoeding vorderde van een bedrijf waarmee hij zelf geen overeenkomst had, stond aan zijn vordering niet in de weg, want dat bedrijf had zich geëngageerd om contractuele verbintenissen uit te voeren die zijn werkgever voor hem had gemaakt.

Net als in *flightright*³⁸ – waardoor de Engelse rechter zich heeft laten leiden³⁹, was de *grondslag* van de vordering doorslaggevend. Omdat *in casu* de vordering was gebaseerd op contractbreuk, was er dus sprake van een contractuele vordering.

3.2.2. *Feniks*

Recent heeft de *Feniks* zaak aangetoond hoe het nieuwe criterium ‘grondslag van de vordering’⁴⁰ het toepassingsgebied van artikel 7(1) heeft opgerekt.⁴¹

---

voorziet de Engelse wet enkel in een inspanningsverbintenis ten laste van de aanbieders van toeristische accommodatie. *Mr Cristiano Committeri v Club Méditerranée SA (T/A Club Med Business) and Generali Assurances IARD SA* [2018] EWCA Civ 1889, punt 1.

De beroepsrechter moest uitmaken of de vordering van Mr. Committeri onder het toepassingsgebied van Verordening (EG) nr.593/2008 van het Europees Parlement en de Raad van 17juni 2008 inzake het recht dat van toepassing is op verbintenissen uit overeenkomst (“Rome I”) of van Verordening (EG) nr. 864/2007 van het Europees Parlement en de Raad van 11juli 2007 betreffende het recht dat van toepassing is op niet-contractuele verbintenissen (“RomeII”) viel. Rome I hanteert hetzelfde begrip als Brussel I Bis: ‘verbintenissen uit overeenkomst’ (artikel 1 Rome I Verordening). Deze rechtspraak is dus ook relevant voor de betekenis die het Hof aan dat begrip geeft (zie Overweging 7 van de Rome I en II Verordeningen). Paul Torremans (ed.), *Cheshire, North & Fawcett: Private International Law, 15th Edition* (2017) Oxford: *Oxford University Press*, 692.

³⁸ Conclusie Advocaat-Generaal Bobek in *flightright*, punt 54.

³⁹ Punt 55.

⁴⁰ Het Hof incorporeerde geleidelijk aan al het nieuwe criterium in haar jurisprudentie. In 2017 oordeelde het Hof in de zaak *Kareda* dat de regresvordering tussen hoofdelijke medeschuldenaren contractueel is omdat de vordering is gebaseerd op de leningsovereenkomst tussen de schuldenaren (de leningnemers) en de schuldeiser (de bank). Aangezien de overeenkomst bepaalde dat de schuldenaren hoofdelijk de schuld zouden voldoen, is de rechtsverhouding tussen hen gecreëerd door de overeenkomst.

De gevolgen van het ruime criterium van ‘de grondslag van de vordering’ was in *Kareda* nog niet zo duidelijk als in *Feniks* (nr. 2), omwille van twee redenen. Ten eerste refereert het Hof in punt 31 van *Kareda* expliciet aan ‘verbintenissen’ die zijn ‘ontstaan tussen de medeschuldenaren,’ waardoor het Hof de indruk wekt dat ze het aloude vereiste van een ‘vrijwillig aangegane verbintenis van de verweerder jegens de eiser’ afvinkt. Maar het Hof doet slechts een vaststelling. Ten tweede ligt de uitspraak in lijn met het voorspelbaarheidsbeginsel van Brussel I Bis: de schuldenaren kunnen omwille van hun instemming met de hoofdelijkheid redelijkerwijs verwachten dat ze voor terugbetaling van de schuldenaar die de schuld volledig voldaan heeft, kunnen worden gedaagd voor het *forum contractus*. Maar omdat de vereiste van ‘grondslag van de vordering’ in deze zaak tot een billijk resultaat leidt, betekent niet dat het als algemeen criterium telkens zal gelden. Zie HvJ C-249/16 *Saale Kareda t. Stefan Benkő* [2017] EU:C:2017:472, punt 31; Conclusie Advocaat-Generaal Bot [2017] EU:C:2017:305, punt 31.

⁴¹ Indien dit nieuwe criterium op de feiten van eerder gewezen zaken zou worden toegepast, zou dat tot een andere uitkomst leiden. Dit is het geval voor de volgende twee zaken uit 2013. In *ÖFAB* oordeelde het Hof dat bestuurders van een vennootschap buitencontractueel aansprakelijk

Het Hof oordeelde dat de pauliaanse vordering – dit is de vordering ingesteld door een schuldeiser tot onwerkzaamverklaring van de door de schuldenaar met een derde (de verweerder) gesloten koopovereenkomst – onder artikel 7(1) valt, omdat de grondslag van de *actio pauliana* de contractuele schuldvordering van de verzoeker jegens de schuldenaar is.⁴²

In 1990 had het Hof reeds overwogen dat de *actio pauliana* naar Frans recht haar grondslag vindt in de schuldvordering van de schuldeiser jegens zijn schuldenaar.⁴³ In *Reichert I* was de vraag echter of de *actio pauliana* een *actio in rem* uitmaakt, waarop het Hof negatief antwoordde.⁴⁴ Of de contractuele grondslag van de *actio pauliana* zonder meer voldoende is voor de toepassing van artikel 7(1) was de vraag die voorlag in *Feniks*.

a. Feiten van de zaak

Feniks, een Poolse investeerder, had Coliseum, een Pools bouwbedrijf, ingehuurd voor de uitvoering van bouwwerkzaamheden. Volgens een bepaling van Pools nationaal recht zijn Feniks en Coliseum, als hoofdaannemer, hoofdelijk aansprakelijk voor de betaling van de onderaannemers van Coliseum.⁴⁵ Feniks had de onderaannemers betaald en kon dit bedrag verhalen op Coliseum. Terwijl Coliseum nog niets had terugbetaald aan Feniks, verkocht het een onroerend goed ter waarde van ongeveer 1,5 miljoen euro aan Azteca. Na verrekening met de openstaande schulden van Coliseum bij Azteca, betaalde Azteca slechts een ruwe 260.000 euro voor het onroerend goed. Bij gebrek aan activa in het vermogen van Coliseum, wilde Feniks deze overdracht terugdraaien, om zo het onroerend goed in diens vermogen te doen terugkeren teneinde haar claim tegen Coliseum te kunnen verhalen. Volgens het Hof vloeit de *actio pauliana* van Feniks jegens Azteca voort uit verbintenissen die Coliseum vrijwillig is

---

kunnen worden gesteld door schuldeisers van de vennootschap omwille van de onderkapitalisatie van de vennootschap. Aangezien de vordering van de schuldeisers is ingegeven door hun schuldvordering op de vennootschap, vindt deze vordering – zoals in *Feniks* – haar grondslag in de verbintenis aangegaan bij wijze van overeenkomst door de vennootschap jegens de schuldeiser. Dezelfde redenering gaat op in *OTP Bank*. Volgens het Hof konden de schuldeisers van de dochtervennootschap de moedervennootschap enkel buiten-contractueel aanspreken om de schulden af te betalen. Wederom kan het contract tussen de schuldeisers en de dochtervennootschap op dezelfde wijze als in *Feniks* als grondslag dienen voor de vordering. HvJ C-147/12 *ÓFAB, Östergötlands Fastigheter AB t. Frank Koot en Evergreen Investments BV* [2013] EU:C:2013:490, punten 33 en 36 en HvJ C-519/12 *OTP Bank Nyilvánosán Működő Részvénytársaság t. Hochtief Solution AGOTP Bank* [2013] EU:C:2013:674, punten 24 en 25.

⁴² Zie punt 40 van het arrest *Feniks* (nr. 2): “De *actio pauliana* vindt haar grondslag in de schuldvordering, een persoonlijk recht van de schuldeiser jegens de schuldenaar waarmee de schuldeiser het hem eventueel toekomstige verhaalrecht op het vermogen van de schuldenaar kan veiligstellen.”

⁴³ HvJ C-115/88 *Mario Reichert, Hans-Heinz Reichert en Ingeborg Kockler t. Dresdner Bank AG* [1990] ECR I-02149, punt 12 (“*Reichert I*”).

⁴⁴ *Reichert I*, punt 5.

⁴⁵ *Feniks*, punten 15 en 42.

ARTIKEL 7(1) BRUSSEL I BIS:
VORMT DE AS VAN *FENIKS* EEN VRUCHTBARE BODEM
VOOR EEN DUIDELIJKE STANDAARD?

aangegaan tegenover Feniks bij de sluiting van voornoemde overeenkomst voor bouwwerken.⁴⁶

Volgens bestendige jurisprudentie interpreteert het Hof artikel 7(1), een bijzondere bevoegdheidsregel, in het licht van de doelstellingen en de structuur van de verordening.⁴⁷ De uitspraak van het Hof in *Feniks* roept in dit opzicht echter vragen op. De verordening heeft ten doel twee belangrijke principes van Europees internationaal privaatrecht uit te werken, namelijk (1) het rechtszekerheidsbeginsel en (2) procedurele efficiëntie en het daaraan gerelateerde vereiste van een ‘nauwe band’ tussen de vordering en het forum. Hieronder ga ik na in hoeverre deze beginselen in *Feniks* worden gerespecteerd.

b. Voorspelbaarheid

De preambule van de Brussel I Bis Verordening vermeldt expliciet dat de bevoegdheidstoedeling voorspelbaar moet zijn.⁴⁸ Op die manier kan een verzoeker eenvoudig de gerechten identificeren waar hij kan vorderen en kan de verweerder redelijkerwijs voorzien voor welke gerechten hij kan worden opgeroepen.

De vraag rijst of een verweerder redelijkerwijs kan voorzien dat hij kan worden opgeroepen voor de rechter van de plaats van de uitvoering van de overeenkomst tussen de verzoeker en een derde met wie hij zelf geen overeenkomst heeft. De verweerder die zelf geen verbintenis vrijwillig is aangegaan jegens de verzoeker, kan slechts voorzien voor welke gerechten hij op die basis zou kunnen worden opgeroepen indien hij alle derden-contracten van zijn wederpartij in kaart brengt (of, voor zover dit te bepalen valt, althans die derden-contracten op grond waarvan hij kan worden gedagvaard). Zo zou hij in theorie kennis kunnen krijgen van de overeenkomsten met derden op grond waarvan hij mogelijk voor gerechten van andere landen zou moeten verschijnen. In de praktijk is dit uiteraard niet doenlijk, en daarom is in het algemeen de voorzienbaarheid voor de verweerder afwezig.

Er zijn echter uitzonderingen. In bepaalde gevallen kan een verweerder zich niet beroepen op onvoorzienbaarheid. Tot die gevallen behoren de volgende situaties:

---

⁴⁶ *Feniks*, punt 42: “(...) Dit neemt echter niet weg dat zowel het verhaalrecht van Feniks op het vermogen van haar schuldenaar als de vordering tot onwerkzaamverklaring van de door deze schuldenaar met een derde gesloten koopovereenkomst, voortvloeiend uit verbintenissen die Coliseum vrijwillig is aangegaan tegenover Feniks bij de sluiting van voornoemde overeenkomst voor werken.”

⁴⁷ *Martin Peters* (nr. 14), punten 9 – 10; *Arcado*, punten 10-11; *Handte*, punt 10; *Réunion européenne*, punt 15.

⁴⁸ Overweging 11 en 15 Brussel I Bis.

- de verweerder heeft opzettelijk schade berokkend aan de schuldeiser (*Kareda*, schade door het niet voldoen van de helft van de schuld);
- de verweerder was op de hoogte van de nadelige gevolgen van zijn daden voor het contract tussen de schuldeiser en de schuldenaar (*Feniks*, nadeel door paulianeuze transactie waarvan de verweerder wordt geacht op de hoogte te zijn⁴⁹);
- de verweerder heeft de uitvoering van de verbintenis van de schuldenaar verhinderd of bemoeilijkt (dit is nog niet aan de orde geweest voor het Hof).

In deze gevallen wordt aan de verweerder niet toegestaan om zich op onvoorzienbaarheid van het *forum contractus* te beroepen omdat hij te kwader trouw heeft gehandeld. Met andere woorden, hij had behoren te voorzien dat hij hiervoor aangesproken zou kunnen worden voor het gerecht van de uitvoering van de relevante verbintenis. Het is in deze gevallen derhalve noodzakelijk om de kwade trouw van de verweerder vast te stellen. In *Feniks* heeft het Hof niet expliciet verwezen naar de kennis of de bedoeling van de verweerder, maar dat was niet nodig want de kwade trouw van de verweerder was in die zaak inherent aan de vordering. Volgens het Poolse Burgerlijk Wetboek is voor de *actio pauliana* de kwade trouw van de verweerder een vereiste.⁵⁰ Dat is ook zo in andere EU-lidstaten.⁵¹ Het Hof laat de omvang van de beoordeling van de rechterlijke bevoegdheid over aan de nationale rechter.⁵² Overigens lijkt het geen goed idee om de Verordening aan te passen door zo'n toets bij de bevoegdheidsvraag in te bouwen, want dat zou meteen

---

⁴⁹ Krachtens het Poolse recht wordt een derde die handelt met een schuldenaar vermoed op de hoogte te zijn van het feit dat zijn handeling aan de schuldeiser van zijn medecontractant schade berokkent, indien een nauwe band bestaat tussen de derde en de schuldenaar met wie hij handelt. Dit vermoeden brengt mee dat de schuldeiser in een dergelijk geval alleen het bestaan van een nauwe band tussen de schuldenaar en de derde hoeft aan te tonen. Zie artikel 527, derde lid van de *ustawa Kodeks cywilny* (wet houdende het burgerlijk wetboek) van 23 april 1964 (Dz.U. 1964, nr. 16, volgnr. 93), in de versie die van toepassing is op het hoofdgeding (Dz.U. 2017, volgnr. 459) ("Pools Burgerlijk Wetboek").

⁵⁰ De artikelen 527 e.v. van het Pools Burgerlijk Wetboek.

⁵¹ Bv. Artikel 1167 Burgelijk Wetboek (België); artikel 3:45 Burgelijk Wetboek (Nederland); §133 *Insolvenzordnung* vom 5. Oktober 1994 (BGBl. I S. 2866), die zuletzt durch Artikel 24 Absatz 3 des Gesetzes vom 23. Juni 2017 (BGBl. I S. 1693) geändert worden ist (Duitsland); artigo 610 e.v. del Código Civil português, aprobado por Decreto-Ley núm. 47-344, de 25 de noviembre de 1966 (Portugal).

⁵² HvJ *Flight Refund Ltd t. Deutsche Lufthansa AG* [2016] EU:C:2016:148, punt 58; HvJ C-12-15 *Universal Music International Holding BV t. Michael Tétéreault Schilling et. al.* [2016] EU:C:2016:449, punt 45; HvJ C-375/13 *Harald Kolassa t. Barclays Bank plc* [2012] EU:C:2015:37, punt 60; HvJ C-68/93 *Fiona Shevill and Others t. Presse Alliance SA* [1995] ECR I-415, punt 36; *Effer* (nr. 9); HvJ C-73/77 *Theodorus Engelbertus Sanders t. Ronald van der Putte* [1977] ECR 2383; *Tessili* (nr. 8).

een diepe analyse van de inhoud van de vordering vereisen.⁵³

c. Nabijheid

De alternatieve bevoegdheidsgronden zijn gebaseerd op een ‘nauwe band’ tussen het gerecht en de vordering.⁵⁴ De mogelijkheid om te kunnen vorderen voor het gerecht op de plaats van de uitvoering van de verbintenis die aan de eis ten grondslag ligt, is ingegeven “ter wille van een nuttige procesinrichting in welbepaalde gevallen waarin een bijzonder nauwe aanknopning bestaat tussen een geschil en het gerecht dat kan worden geroepen daarvan kennis te nemen.”⁵⁵ Het gerecht van de plaats van uitvoering van een verbintenis uit overeenkomst is door haar nabijheid inzonderheid geschikt om de vordering te beoordelen, inspecties ter plekke te laten uitvoeren, getuigen te horen, etc. Tegen deze achtergrond, is de uitspraak van het Hof in *Feniks* opmerkelijk.

Er bestaat geen ‘bijzonder nauwe aanknopning’ tussen de *actio pauliana* jegens een derde en het gerecht van de plaats van de uitvoering van de overeenkomst tussen de schuldeiser en schuldenaar. De documenten, getuigen, etc. die de kwade trouw van de verweerder kunnen aantonen of ontkennen bevinden zich niet *per se* in die lidstaat.⁵⁶ Het komt de procedurele efficiëntie dus niet ten goede om de verweerder te dagen voor dat gerecht. Sterker nog, in voorkomend geval bevinden deze documenten, getuigen e.d. zich in de

---

⁵³ Advocaat-Generaal Sharpston heeft in haar conclusie in de zaak *Česká Sportelna t. Feichter* een ‘light’ versie van zo’n bevoegdheidstest voorgesteld, namelijk of de claim van de eiser betreffende het bestaan van het relevante feit *prima facie* aannemelijk is. Betreffende de *actio pauliana* zou de rechter dus kunnen oordelen of de kwade trouw op het eerste gezicht plausibel is. In *Feniks* is er bijvoorbeeld sprake van een dubbel mandaat van Azteca, de koper van het onroerend goed van Coliseum, hetgeen op het eerste gezicht een indicatie kan zijn van kennis van het contract of kwade trouw in hoofde van Azteca. Net als in *Česká*, heeft het Hof deze optie echter niet overwogen. Zie Conclusie Advocaat-Generaal Sharpston in *Česká*, punten 56 – 57, EU:C:2012:586. HvJ C-419/11 *Česká spořitelna, a.s. t. Gerald Feichter* [2013] EU:C:2013:16.

⁵⁴ Overweging 15 Brussel I Bis Verordening; *Tessili* (nr. 8), punt 13; HvJ C-386/05 *Color Drack GmbH t. Lexx International Vertriebs GmbH* [2007] ECR I-3699, punt 22 – 23; HvJ C-204/08 *Peter Rehder v Air Baltic Corporation* [2009] ECR I-6073, punt 32; HvJ C-381/08 *Car Trim GmbH t. KeySafety Systems Srl* [2010] ECR I-1255, punt 48; HvJ C-19/09 *Wood Floor Solutions Andreas Domberger GmbH v Silva Trade SA* [2010] ECR I-2121, punt 22.

Sommige rechtsgeleerden suggereren dat artikel 7 ook kan zijn ingegeven als tegengewicht voor de grote bescherming die de verweerder geniet onder artikel 4 Brussel I Bis. Zie bijvoorbeeld Matthias Lehmann, *Special Jurisdiction* in Andrew Dickinson en Eva Lein (eds.), *The Brussels I Regulation Recast* (2015), Oxford: *Oxford University Press*, paras. 4-06 – 4-08. Het forum dat wordt bepaald door artikel 7 speelt echter niet *per se* in het voordeel van de eiser. In ieder geval, zoals Lehmann ook toegeeft (zie para. 4-08), zijn beide verklaringen niet exclusief.

⁵⁵ *Martin Peters*, punt 11.

⁵⁶ Te meer omdat artikel 7(1) (a) vaak de rechter van de woonplaats van de eiser aanduidt als bevoegde rechter, *i.e. forum actoris*. Mogelijk ligt dit anders bij overeenkomsten tot verkoop van roerende goederen en verstrekking van diensten, waarvoor de Europese wetgever specifieke aanknopingsfactoren heeft voorzien in artikel 7(1) (b), namelijk de plaats van de levering van de goederen en diensten of waar deze had moeten gebeuren. Zie Magnus en Mankowski (eds.), *ECPIL*, p. 154.

woonplaats van de verweerder. Dan zou de uitspraak in *Feniks* afbreuk doen aan de doelstelling van procedurele efficiëntie, tenzij men aanneemt dat de nadruk komt te liggen op de bewuste schending van de rechten van de eiser door de verweerder – het volgende deel gaat hierop verder in.

4. IS DE TOEGEPASTE STANDAARD SAMEN TE VATTEN ALS ‘VERBINTENIS VRIJWILLIG AANGEGAAN DOOR VERWEERDER DIE WIST DAT HIJ DOOR HET AANGAAN VAN DIE VERBINTENIS OF DE NIET-NAKOMING DAARVAN DE RECHTEN VAN EISER SCHENDT’?

De redeneringen van het Hof hebben tot dusver geen eenduidig kader geschept voor de toepassing van artikel 7(1).⁵⁷ In *Committeri*, merkte Lord Justice Coulson terecht op dat uit de rechtspraak van het Hof geen sluitende definitie van het begrip ‘verbintenissen uit overeenkomst’ is af te leiden.⁵⁸ De conclusies van het Hof zijn consistent met twee mogelijke interpretaties van artikel 7(1):

- ofwel mag de “verbintenis die aan de eis ten grondslag ligt” in het tweede deel van artikel 7(1) een achterliggende verbintenis zijn die slechts indirect aan de eis ten grondslag ligt en die tevens wordt aangemerkt als de “verbintenis uit overeenkomst” waarnaar het eerste deel van dat artikel verwijst;

- ofwel hoeft de “verbintenis die aan de eis ten grondslag ligt” in het tweede deel van artikel 7(1) niet dezelfde verbintenis te zijn als “de verbintenis uit overeenkomst” waarnaar het eerste deel van dat artikel verwijst; met andere woorden, het mag ook om een andere verbintenis gaan.

In de eerste interpretatie, die het Hof in *Feniks* volgt, is de ‘verbintenis uit overeenkomst’ een noodzakelijke (maar onvoldoende) voorwaarde voor het activeren van de verplichtingen uit de wet in verband met de *actio pauliana* – het Hof kijkt echter naar de achterliggende verbintenis, niet naar de directe wettelijke rechten en plichten die tot de *actio pauliana* aanleiding geven. In de tweede interpretatie, die het Hof in *flightright* lijkt te volgen, is de “verbintenis die aan de eis ten grondslag ligt” in het tweede deel gerelateerd aan de

---

⁵⁷ Volgens Peter Mankowski is het kwalificeren van een vordering als ‘contractueel’ in de zin van artikel 7(1) “tricky”, want “[a]nswers might not be easily found in concrete cases.” Zie Magnus en Mankowski (eds.), *ECPL*, p. 162, para. 39.

⁵⁸ Punt 52. Dit was voor de uitspraak van het Hof in de zaak *Feniks*.

“verbintenis uit overeenkomst” in het eerste deel, maar niet dezelfde – de uitvoerende maatschappij heeft immers geen overeenkomst met de passagiers, maar wel met de contracterende maatschappij, en de verbintenissen van de uitvoerende maatschappij jegens de passagiers vloeien voort uit de wet (*in casu* de Verordening Compensatie en Bijstand aan Luchtreizigers).

Op basis van deze conclusie tracht dit hoofdstuk de uitkomsten van de zaken voor het Hof te vatten in een regel die consistent is met die uitkomsten maar tevens een juridisch kader biedt voor de toepassing van artikel 7(1) op gevallen waarover het Hof zich nog niet heeft gebogen. Het criterium van het Hof, namelijk ‘de grondslag van de vordering’, zal daartoe in een meer specifieke regel worden uitgewerkt. De regel die mijns inziens uit de conclusies van het Hof kan worden gedestilleerd is deze: artikel 7(1) is van toepassing waar de verweerder een ‘verbintenis vrijwillig is aangegaan, terwijl hij wist dat hij door het aangaan van die verbintenis of de niet-nakoming ervan de rechten van eiser schendt’.

4.1. HET BEGRIP ‘VRIJWILLIG AANGEGANE VERBINTENIS’ IS BREED

4.1.1. Partijen bij de relevante overeenkomsten

De overeenkomsten waaruit de verbintenissen voortspruiten hoeven niet noodzakelijkerwijs tussen de verweerder en eiser te zijn. Het kan ook gaan om een overeenkomst tussen de eiser of verweerder en een derde of zelfs een overeenkomst tussen twee derde partijen (voor een schematisch overzicht van onderstaande bespreking zie annex A).

a. Eiser – verweerder

Indien de eis gebaseerd is op niet-nakoming van een contractuele verbintenis van de verweerder jegens de eiser, zoals in *Peters* (1982), *Arcado* (1987), *Brogstiter* (2014), *Engler* (2005), *Profit Investment Sim* (2016), is artikel 7(1) zonder meer van toepassing. In dat geval is de ‘verbintenis’ in het tweede deel van artikel 7(1) dezelfde als die in het eerste deel van die bepaling.

b. Verweerder – derde

Artikel 7(1) is ook van toepassing wanneer de verweerder vrijwillig een verbintenis is aangegaan jegens een derde om de contractuele verbintenissen van die derde jegens de eiser uit te voeren. Deze situatie was aan de orde in *Kareda* en *Flightright*. De medeschuldenaar in *Kareda* wist dat de niet-nakoming van de verbintenis die hij was aangegaan om zijn deel van de schuld aan de bank te voldoen, het recht van zijn medeschuldenaar op contributie frustrereert. In *flightright* wist de uitvoerende luchtvaartmaatschappij dat zijn wanprestatie de rechten van de passagiers op vervoer zou schenden.

In dat geval is de ‘verbintenis’ in het tweede deel van artikel 7(1) niet (of niet noodzakelijkerwijs) dezelfde als die in het eerste deel van die bepaling (zie ook annex B).

c. Eiser – derde

De verweerder die vrijwillig een verbintenis is aangegaan, wetende dat hij daarmee de rechten die de eiser put uit een overeenkomst met een derde schendt, valt ook onder het toepassingsgebied van artikel 7(1). Hierom draaide *Feniks*. In die zaak stelt Feniks een *actio pauliana* in tegen Azteca om het onroerend goed terug te doen keren naar het vermogen van Coliseum, welke nog een som geld verschuldigd is aan Feniks. Voor een succesvolle *actio pauliana* is evenwel vereist dat de verweerder kennis had van de nadelige gevolgen voor de eiser van de transactie die de verweerder aangaat.

In dat geval is de ‘verbintenis’ in het tweede deel van artikel 7(1) niet (of niet noodzakelijkerwijs) dezelfde als die in het eerste deel van die bepaling (zie ook annex B).

d. Derde – derde

Het voorgestelde kader kan niet alleen de uitkomsten verklaren van de zaken waarover het Hof reeds beslist heeft, maar tevens van de situaties waarmee het Hof in de toekomst geconfronteerd kan worden. In deze situaties is de vordering gebaseerd op een overeenkomst tussen twee derdenpartijen, met andere woorden geen van de partijen in het geding is partij bij de overeenkomst. Bijvoorbeeld, wanneer een partij op de hoogte is van een recht van optie tot koop, verleend aan de eiser door een contract tussen twee derdenpartijen, frustreert deze partij de rechten van de optiehouder door zelf voor het lichten van de optie een verkoopovereenkomst te sluiten met de verkoper. De optiehouder kan volgens bovenstaand criterium de andere partij die met kennis van zaken zijn rechten schendt, oproepen voor het *forum contractus* van het contract waar hij zijn rechten uit put.

In dat geval is de ‘verbintenis’ in het tweede deel van artikel 7(1) niet dezelfde als die in het eerste deel van die bepaling (zie ook annex B).

4.1.2. *Verbintenissen niet uit overeenkomst: het onderscheid met artikel 7(2)*

Waar de verbintenis van de verweerder jegens de eiser niet tenminste indirect voortspuit uit een overeenkomst, is deze niet vrijwillig aangegaan en valt dus

ARTIKEL 7(1) BRUSSEL I BIS:
VORMT DE AS VAN *FENIKS* EEN VRUCHTBARE BODEM
VOOR EEN DUIDELIJKE STANDAARD?

niet onder artikel 7(1). In die situaties is artikel 7(2) van toepassing.⁵⁹ Deze bepaling beheerst elke aansprakelijkheidsvordering⁶⁰ die geen contractuele vordering uitmaakt.⁶¹

Na de uitspraak in *Feniks* rijst de vraag waar de grens ligt tussen artikel 7(1) en 7(2) Brussel Ibis? Door het criterium ‘grondslag van de vordering’ op te rekken tot verbintenissen die indirect aan de vordering ten grondslag liggen ontstaan er grensgevallen waar er ook contracten in het spel zijn.⁶² Volgens de redenering uit *Feniks*, kunnen buitencontractuele vorderingen, zoals de vordering tot vergoeding van de schade door de onrechtmatige uitlokking van contractbreuk, ook onder het toepassingsgebied van artikel 7(1) vallen, indien deze vorderingen indirect hun grondslag vinden in een verbintenis uit overeenkomst. Maar het Hof heeft zich nog niet uitgesproken over zaken waarin de onrechtmatige uitlokking van contractbreuk wordt gestoeld op het aangaan van een andere overeenkomst met de verweerder.⁶³

Artikel 7(1) kan dus ook van toepassing zijn op situaties waarin de verweerder tevens een onrechtmatige daad heeft begaan. Deze situaties kunnen echter ook onder artikel 7(2) vallen, maar zijn daarvan te onderscheiden omdat de onrechtmatige daad in deze gevallen wordt gepleegd door het aangaan of niet

---

⁵⁹ Artikel 7(2) van de verordening bepaalt een bijzondere bevoegdheidsgrond voor ‘verbintenissen uit onrechtmatige daad’, namelijk het gerecht van de plaats waar de schade brengende gebeurtenis of de schade zich heeft voorgedaan. Zie ook HvJ 21/76 *Handelskwekerij G. J. Bier BV t. Mines de potasse d'Alsace SA* [1976] ECR 1735, punt 25.

⁶⁰ Dit omvat zowel vorderingen tot vergoeding van schade als vorderingen tot stopzetting van bepaalde activiteiten: bv. HvJ C-167/00 *Verein für Konsumenteninformation t. Karl Heinz Henkel* [2002] ECR I-811, punt 41.

⁶¹ Aansprakelijkheidsvorderingen die het Hof niet als contractueel bestempelt, zullen in het algemeen buiten-contractueel zijn. HvJ 189/87 *Athanasios Kalfelis t. Banque Schröder, Münchmeyer, Hengst & Co. en anderen* [1988] ECR 5565, punt 18; Magnus en Mankowski, *ECPL*, p. 268, para. 238. Maar, zoals sommige auteurs hebben aangevoerd, neemt dit niet weg dat het Hof in ieder geval kan terugvallen op de algemene bevoegdheidsgrond van artikel 4 Brussel I Bis. Zie Geert Van Calster (nr. 2) en Michiel Poesen (nr. 2).

⁶² Spelen de beschikbare remedies een rol spelen bij de interpretatie van de beide bepalingen? In *Reichert II* suggereert het Hof dat artikel 7(2) uitsluitend betrekking heeft op vorderingen tot schadevergoeding. Dit is de reden dat het Hof in *Reichert II* geconcludeerd heeft dat de *actio pauliana* niet onder artikel 7(2) (toenmalig artikel 5(3) van het Executieverdrag) valt, zie de punten 19 – 20. Ondertussen heeft het Hof in daaropvolgende zaken (zie nr. 60) geoordeeld dat vorderingen tot verwijdering of stopzetting van bepaalde activiteiten en verzoeken om een negatieve declaratoire uitspraak ook onder artikel 7(2) kunnen vallen. In *Feniks* was het doel van de *actio pauliana* het verkochte goed terug in het vermogen van de schuldenaar te brengen, niet het verkrijgen van een schadevergoeding – maar kwam het Hof niet toe aan een beoordeling van de reikwijdte van artikel 7(2).

⁶³ Volgens het Engels recht is de vordering tot vergoeding van de schade veroorzaakt door dermedepllichtigheid aan andermans contractbreuk (“*unlawful interference with a contract*” of “*tort of inducing breach of contract*”) een buiten-contractuele vordering. Bovendien heeft de Engelse rechter meermaals geoordeeld dat deze vordering onder het toepassingsgebied van artikel 7(2) Brussel I Bis valt: zie bijvoorbeeld *Dolphin Maritime & Aviation Services Ltd. v Sveriges Angartygs Assurans Forening* [2009] EWHC 716 en *Metall Und Rohstoff v Donaldson Lutkin & Jenrette* [1990] QB 391 (CA).

nakomen van een vrijwillig aangegane verbintenis, die een noodzakelijke (maar niet voldoende) voorwaarde vormt voor de vordering.

4.2. RECHTEN VAN EISER KUNNEN VOORTSPRUITEN UIT OVEREENKOMST OF DE WET

4.2.1. *Rechten uit overeenkomst*

De eiser kan haar rechten putten uit de overeenkomst met de verweerder (*Peters, Arcado, Brogsitter, Engler, Profit Investment Sim*). Tevens kan de eiser zich beroepen op rechten voortvloeiend uit een overeenkomst met een derdecontractant (*Feniks, flihtright*). Tegenover die rechten van de eiser staan dan de corresponderende plichten van de verweerder. Deze situaties roepen geen bijzondere vragen op voor de toepassing van artikel 7(1).

4.2.2. *Rechten uit de wet*

De eiser kan tevens rechten uit de wet afdwingen via artikel 7(1), namelijk waar een overeenkomst een noodzakelijke voorwaarde is voor de vordering en de daaruit voortvloeiende verbintenis dus ten grondslag kan worden gelegd aan de vordering. In *Kareda*, verleent de wet aan de hoofdelijke medeschuldenaar een regresvordering op de andere medeschuldenaar, en die vordering wordt geactiveerd (noodzakelijke voorwaarde) door de hoofdelijke overeenkomst tot geldlening. In *Feniks* heeft de eiser op grond van de Poolse wet een vordering tot de *actio pauliana* (en het daarmee verleende recht om niet opzettelijk benadeeld te worden door haar schuldenaar en zijn medecontractant) en die actie vereist dat de eiser zich op een overeenkomst met de verweerder kan beroepen.

4.3. VEREISTE KENNIS IS OBJECTIEF

Een vereiste is ook dat de verweerder wist dat hij door het aangaan van de desbetreffende verbintenis of de niet-nakoming daarvan de rechten van eiser schendt. Daarmee wordt immers voldaan aan het vereiste van voorzienbaarheid. De kennis van verweerder zal objectief beoordeeld worden.

Om te bepalen of de verweerder wist dat de rechten van de eiser geschonden zouden worden, zou de rechter zich reeds bij het beoordelen van zijn bevoegdheid moeten verdiepen in de relevante feiten van de zaak die betrekking hebben op de kennis van de verweerder. Men zou kunnen overwegen dat dit pas aan de orde is bij de beoordeling van de vordering ten gronde. Of de Verordening bevoegdheid verleent, wordt echter ook beoordeeld op basis van de voorspelbaarheid van het forum voor de verweerder; en de voorspelbaarheid van het forum is een functie van de kennis van de verweerder. Op die grond is een minimale test van de kennis van de

ARTIKEL 7(1) BRUSSEL I BIS:
VORMT DE AS VAN *FENIKS* EEN VRUCHTBARE BODEM
VOOR EEN DUIDELIJKE STANDAARD?

verweerder gewenst; zo'n test kan objectief worden verricht ('is het aannemelijk dat de verweerder wist of had behoren te weten?'). Het Hof is aan het kennisvereiste niet expliciet toegekomen, maar het lag besloten in de feiten die aan *flightright* en *Feniks* ten grondslag lagen.

4.3.1. Verweerder wist dat rechten van eiser geschonden zouden worden

Door de een verbintenis die hij vrijwillig is aangegaan niet na te komen schendt de verweerder bewust de rechten van de begunstigde van de verbintenis. Dit is het geval wanneer de verweerder instaat voor een prestatie tegenover de eiser voortvloeiende uit een overeenkomst met de eiser (*Peters, Arcado, Brogsitter, Engler, Profit Investment Sim*) of met een derde-medecontractant (*flightright*). In *Feniks* had de verweerder tegen wie de *actio pauliana* was ingesteld kennis van de openstaande schuld van zijn contractpartij jegens de eiser en wist hij dus dat de pauliaanse transactie welke hij aanging die schuldeiser zou benadelen.

4.3.2. Verweerder had behoren te weten dat rechten van eiser geschonden zouden worden

In bepaalde gevallen was de verweerder misschien niet op de hoogte van de nadelige gevolgen van zijn daden of nalaten voor de eiser, maar behoorde hij dat wel te zijn. Soms kan dat blijken uit de omstandigheden: bepaalde informatie was publiek gemaakt of aan de verweerder verstrekt, of de verweerder bevindt zich in een geprivilegieerde positie en heeft toegang tot de informatie. Dat laatste was in *Feniks* het geval: de voorzitter van de raad van bestuur van Coliseum was ten tijde van de verkoop van het onroerend goed aan Azteca tevens de vertegenwoordiger van een onderneming die het enige lid van de raad van bestuur van Azteca uitmaakte.⁶⁴

Waar een nauwe band bestaat tussen de schuldenaar en de derde, vermoedt het Pools recht⁶⁵ dat de derde kennis heeft van het feit dat de schuldenaar met de handeling waarvan onwerkzaamverklaring wordt gevorderd zijn schuldeiser bewust schade heeft berokkend.⁶⁶ Dit vermoeden brengt mee dat de schuldeiser in een dergelijk geval alleen het bestaan van een nauwe band tussen de schuldenaar en de derde hoeft aan te tonen. Dat vergemakkelijkt ook de taak van de rechter bij de beoordeling van de bevoegdheidsvraag.

4.4. SCHENDING VAN RECHTEN VAN EISER KAN VOORTVLOEIEN UIT AANGAAN OVEREENKOMST OF NIET-NAKOMING OVEREENKOMST DOOR VERWEERDER

---

⁶⁴ *Feniks*, punt 16.

⁶⁵ Artikel 527, lid 3 van het Pools Burgerlijk Wetboek.

⁶⁶ *Feniks*, punt 20.

In *flightright* waren de rechten van de eiser geschonden doordat de uitvoerende luchtvaartmaatschappij wanprestatie beging en daarmee de rechten van de passagiers schond. *Feniks* dekt de gevallen waarin de verweerder door het aangaan van een overeenkomst (namelijk de paulianeuze transactie), de rechten van de eiser schendt. De jurisprudentie van het Hof geeft dus steun aan de beide delen van dit criterium.

5. CONCLUSIE

De jurisprudentie van het Hof ter zake van de toepasselijkheid van artikel 7(1) Verordening is niet verhelderend, doordat het Hof steeds andere maatstaven lijkt te willen hanteren en niet een alomvattende maatstaf heeft gearticuleerd en uitgewerkt. Hoewel de criteria die het Hof zegt te hanteren niet eenduidig zijn, zijn de conclusies van het Hof wel te vatten onder een duidelijke maatstaf. Terwijl het Hof in *flightright* bepaalde dat een verweerder kan worden gedaagd voor het gerecht waar de overeenkomst tussen de eiser en een derde, jegens wie de verweerder vrijwillig verbintenissen was aangegaan ter uitvoering van een contract met de eiser, moet worden uitgevoerd, lijkt het Hof het toepassingsgebied van art 7(1) nog verder op te rekken in *Feniks*. Nu is voldoende dat de vordering gebaseerd is op een verbintenis vrijwillig aangegaan door een contractspartij van de verweerder, die geen partij is in het geding en die bovendien geen direct verband houdt met het contract dat de eiser met die andere contractspartij heeft (hetgeen in *flightright* wel het geval was). De verweerder in *Feniks* is niet betrokken bij dat contract, hij heeft enkel gehandeld met de contractspartij van de eiser op een wijze die de het voor die contractspartij onmogelijk (of in ieder geval moeilijker) heeft gemaakt zijn verplichtingen jegens de eiser te voldoen.

Hoewel het Hof het nieuwe criterium niet afbakt, is het niet zo dat nu elke persoon op basis van overeenkomsten waar hij al dan niet kennis van heeft, kan worden opgeroepen voor de gerechten van de lidstaat waar het betreffende contract moet worden uitgevoerd. De jurisprudentie gaat niet zover dat een verweerder kan worden gedagvaard voor een onvoorzienbaar *forum contractus*; de actie ten gronde in *Feniks* vereist immers kwade trouw en dus kennis van het frustreren van de rechten van de eiser. In gevallen van bewust handelen (zonder kwade trouw) kan de verweerder zich ook niet beroepen op onvoorzienbaarheid, want hij had behoren te voorzien. Door deze beperking is voldaan aan het voorzienbaarheids criterium, het rechtszekerheidsbeginsel en het doel van procedurele efficiëntie, welke aan de Verordening ten grondslag liggen.

De maatstaf die voor de toepassing van artikel 7(1) wordt gehanteerd is samen te vatten als ‘verbintenis vrijwillig aangegaan door verweerder die wist dat hij

ARTIKEL 7(1) BRUSSEL I BIS:
VORMT DE AS VAN *FENIKS* EEN VRUCHTBARE BODEM
VOOR EEN DUIDELIJKE STANDAARD?

door het aangaan van die verbintenis of de niet-nakoming daarvan de rechten van eiser schendt'. Deze nieuwe regel verklaart de uitspraken van het Hof, zowel positief als negatief. De jurisprudentie van het Hof kan nu in overeenstemming met de tekst, context en doelstellingen van de Verordening worden uitgelegd. Tevens laat deze maatstaf toe om te voorspellen hoe het Hof zal oordelen in zaken die nog zijn gebracht. De voorspelbaarheid, die de Verordening van groot belang acht, is daarmee gegarandeerd. Zoals eerder besproken, zal de rechter om de voorzienbaarheid te toetsen de kennis van de verweerder moeten nagaan. Dit systeem is consistent met de tekst en doelstelling van de Verordening.

ANNEX

A. Schema: matrix van de vrijwillig aangegane verbintenis

	Eiser	Derde
<i>Verweerder</i>	Vrijwillig aangegane verbintenis (vb. <i>Peters, Arcado, Brogsitter, Engler, Profit Investment Sim</i>)	Aangaan van verbintenis door verweerder wetende dat hij ingeval van wanprestatie door hem zelf de rechten van eiser zal schenden (<i>flightright</i>)
<i>Derde</i>	Aangaan van verbintenis door verweerder wetende dat hij de rechten van eiser zal frustreren (<i>Feniks</i>)	Verbintenis tussen derden die rechten verleent aan de eiser welke de verweerder bewust heeft gefrustreerd (nog geen rechtspraak over)

B. Schema: de 'verbintenis die aan de eis ten grondslag ligt' hoeft niet dezelfde te zijn als de 'verbintenis uit overeenkomst'

	Deel 1: 'verbintenis uit overeenkomst'	Deel 2: 'verbintenis die aan de eis ten grondslag ligt'
<i>Flightright</i>	Verweerder – derde: "Deze luchtvaartmaatschappij moet dus worden geacht <i>verbintenissen</i> na te komen die <i>vrijwillig zijn aangegaan tegenover de contractpartij van de betrokken passagiers</i> . Die verbintenissen vloeien voort uit de	Eiser – derde: "In dit verband bevat een luchtvervoerovereenkomst zoals de in de hoofdgedingen aan de orde zijn de overeenkomsten, die worden gekenmerkt door één enkele boeking voor het gehele traject, voor een luchtvaartmaatschappij de

<p>luchtvervoerovereenkomst.”⁶⁷</p>	<p>verbintenis om een passagier van punt A naar punt C te vervoeren. Een dergelijk vervoer vormt een dienst waarvan een van de plaatsen waar deze dienst hoofdzakelijk wordt verstrekt, in punt C is gelegen.</p> <p>Aan deze slotsom wordt niet afgedaan door het feit dat de luchtvaartmaatschappij die de vlucht uitvoert en niet de contractpartij van de betrokken passagiers is, slechts de vlucht uitvoert die niet eindigt op de plaats waar de tweede vlucht van rechtstreeks aansluitende vluchten eindigt, voor zover <i>de luchtvervoerovereenkomst betreffende de rechtstreeks aansluitende vluchten het vervoer van deze passagiers tot op de plaats van aankomst van de tweede vlucht dekt.</i>”⁶⁸</p>
<p><i>Feniks</i> Eiser – derde: “De grondslag van deze vordering berust ... in de schending van <i>verplichtingen die de schuldenaar tegenover de schuldeiser is aangegaan.</i>”⁶⁹</p>	<p>Eiser – derde: “Omdat de vordering van de schuldeiser is gericht op het veiligstellen van zijn belangen bij de uitvoering van verplichtingen die voortvloeien uit een <i>overeenkomst tot werken</i>, is de „plaats waar de verbintenis die aan de eisen grondslag ligt, is uitgevoerd of moet worden uitgevoerd” in het</p>

⁶⁷ *Flightright*, punt 63.

⁶⁸ *Flightright*, 71 – 72.

⁶⁹ *Feniks*, punt 43.

ARTIKEL 7(1) BRUSSEL I BIS:
VORMT DE AS VAN *FENIKS* EEN VRUCHTBARE BODEM
VOOR EEN DUIDELIJKE STANDAARD?

onderhavige geval
overeenkomstig artikel 7,
punt 1, onder b), van die
verordening de plaats waar
krachtens die overeenkomst
de werken hebben
plaatsgevonden, te weten
Polen.”⁷⁰

---

⁷⁰ *Feniks*, punt 46.